

Т. Некряч, канд. філол. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Перевод для сцени: переводчик как сорежиссер

В статье рассматриваются два основных подхода к переводу драмы, "текстовый" и "сценический", и подчеркивается, что адекватность достигается при сохранении авторского замысла в речевой форме, адаптированной к требованиям театра. Переводчик выступает как "сорежиссер", если обладает точным чувством сцены.

Ключевые слова: драма, текстовый перевод, сценический перевод, режиссер, речевая характеристика, видеоряд, деформация, "Истерия" Т. Джонсона, чувство сцены.

T. Nekriach, PhD in Philology, associate prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Translation for stage: translator as co-director

The article focuses on the two basic approaches to drama translation, "translation for page" and "translation for stage", claiming that the adequacy can be attained by preserving the author's concept in the lingual shape adapted to the requirements of theatre. The translator can act as co-director if s/he has the scenic flair.

Key words: drama, translation for page, translation for stage, theatre director, speech characterization, visual image, deformation, T. Johnson's "Hysteria", scenic flair.

УДК 821.134.2=03(477)Маркес Г.

О. Омельченко, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВІДТВОРЕННЯ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ РЕАЛІЙ РОМАНУ Г. ГАРСІА МАРКЕСА "СТО РОКІВ САМОТНОСТІ" В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Стаття присвячена розгляду функціонування латиноамериканських реалій в романі Г. Гарсія Маркеса "Сто років самотності" та особливостям їхнього відтворення в українському перекладі.

Ключові слова: реалія, функція, транскрибування, гіперонімічний переклад, ситуативний відповідник, описовий переклад.

Значне функціональне навантаження реалій у художньому творі та необхідність з'ясування способів їхнього адекватного відтворення у перекладі обумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою роботи є встановлення функцій латиноамериканських реалій в романі Г. Гарсія Маркеса "Сто років самотності" та вияв-

лення залежності вибору прийому відтворення реалії у перекладі від її функціонального навантаження в оригінальному творі.

Об'єктом дослідження є латиноамериканські реалії в романі Г. Гарсія Маркеса "Сто років самотності". Предметом аналізу виступають особливості функціонування латиноамериканських реалій у художньому творі та способи їхнього відтворення в українському перекладі.

Відтворення національно маркованого розряду лексики є однією з важливих перекладацьких проблем. Дослідженням реалій свого часу займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В. С. Віноградов [1], С. І. Влахов [2], С. П. Флорін [2], Р. П. Зорівчак [3], О. І. Чередниченко [4] та інші. Реалії збагачують художній твір, надаючи йому особливого емоційно-оцінного та національного забарвлення, тому їхнє адекватне відтворення є необхідною умовою не лише для передачі змісту та досягнення автором ідейно-естетичних завдань оригінального твору, а й збереження його образності та колориту.

У романі "Сто років самотності" Г. Гарсія Маркес нерідко використовує реалії для показу особливостей побутового устрою, національної психології та звичаїв свого народу.

Одним з поширених способів відтворення реалій, до яких вдається перекладач П. Соколовський, є транскрибування:

1) *Al regreso de la estación arrastraba a la cumbiamba improvisada a cuanto ser humano encontraba a su paso, nativo o forastero...* [5, 254] – *Вертаючись з ними зі станції, Ауреліано Другий захоплював і вів за собою, як в імпровізованій кумбіамбі, будь-кого, хто траплявся йому назустріч, – місцевого чи приїзлого...* [6, 248];

2) *...se atropellaban entre las mesas de suerte y azar, los mostradores de tiro al blanco, el callejón, donde se adivinaba el porvenir y se interpretaban los sueños, y las mesas de fritangas y bebidas...* [5, 232] – *...вони товклися біля столів з азартними іграми та біля стоїлок тирів, у провулку, де провіщали долю й розгадували сни, довкола столиків із фрітангою та напоями...* [6, 224].

У перекладеному тексті культурна інформація, яку несе в собі транскрибована реалія, розкривається у примітці: *cumbiamba* – *колумбійський народний танець* [6, 248]; *fritanga* – *страва зі смаженого м'яса, помідорів, перцю та гарбуза* [6, 224].

Можливість залишити транскрибовану реалію у перекладеному тексті без її подальшого пояснення залежить від того, наскільки читач обізнаний з цією реалією, чи є вона інтернаціональною, чи можна зрозуміти її значення, виходячи з контексту. Важливо також враховувати яке функціональне навантаження несе реалія у висхідному тексті. Якщо це навантаження не є значним, тоді доцільність використання перекладачем транскрибування може видатися сумнівною.

Розглянемо переклад наступних речень:

1) *Tenía una salita bien iluminada, ... dos dormitorios, un patio con un castaño gigantesco...* [5, 39] – Будинок мав велику світлу кімнату, ... дві спальні, в *patio* красувався велетенський каштан [6, 28];

2) *...y los viejos arcones donde se guardaba la ropa exhallaban un tibio olor de albahaca* [5, 40] – ...а від старих скринь, де зберігалась одяг, линув слабкий запах альбааки [6, 28];

3) *Úrsula y los niños se partían el espinazo en la huerta cuidando el plátano y la malanga, la yuca y el ñame, la ahuyama y la berenjena* [5, 36] – ...тим часом, як Урсула й діти гнули спини в полі, пораючись коло бананів і маланги, маніоку і ямсу, ауйями й баклажанів [6, 24].

У наведених вище прикладах перекладач П. Соколовський вдається до транскрибування, хоча іменники *patio*, *albahaca* та *ahuyama* мають українські відповідники – *внутрішній двір*, *базилік* та *гігантський гарбуз*. Ймовірно, перекладач навмисне не перекладає, а транскрибує іспанські іменники, намагаючись створити екзотичну атмосферу оповіді. Однак, на нашу думку, застосування прийому транскрибування є невиправданим, адже очевидними є втрати на понятійному та образному рівнях. І якщо в першому прикладі, ймовірно, іменник *patio* можна вважати більш знайомим українському читачеві, то у другому та третьому випадках зрозуміти значення створених образів стає неможливим.

У романі "Сто років самотності" реалії є одним із засобів характеристики психологічного та фізичного станів героїв твору та створення емоційного впливу на читача. Так, аби підкреслити витонченість та рафінованість однієї із героїнь роману Фернанди, змальовуючи її образ по контрасту з родиною Буендіа, Г. Гарсія Маркес використовує латиноамериканську реалію

astromelia (рід південноамериканських багаторічних рослин родини альстремерієвих, інша назва квітки перуанська лілія [7]).

При її відтворенні П. Соколовський вдається до адаптації і замінює незвичну для українського читача назву, використовуючи замість альстремерія – хризантема. В даному випадку очевидним є зміщення смислу реалії. Хризантема є аналогом, який позначає суміжне поняття в рамках одного родового – декоративна рослина. Однак, застосування перекладачем ситуативного відповідника вважаємо цілком можливим, адже на рівні функціонування та емоційної насаженості реалій зміщень не відбувається:

1) *...tuviera el atrevimiento de preguntar con su mala bilis de masón de dónde había merecido ese privilegio, si era que ella no sagaba mierda, sino astromelias ...* [5, 313] – *...вистачило зухвальства спитати, чому вона заслужила цей привілей, чи не тому бува, що випорожнюється хризантемами ...* [6, 308].

Серед способів відтворення реалій, до яких вдається П. Соколовський, частим є гіперонімічний переклад. Так, заміна видового поняття на родове відбувається при відтворенні латиноамериканської реалії *marimonda* (різновид південноамериканської мавпи з дуже довгими передніми кінцівками [8]): 1) *...y el brazo siempre alzado terminó por parecer la pata de una marimonda ...* [5, 328] – *...а її постійно випростана рука зробилася схожою на лапу мавпочки ...* [6, 324];

Такий же спосіб перекладач застосовує при відтворенні реалії *guacataya* (різновид павуги [8]): 2) *Trataban de aplazar con esa precaución la necesidad de seguir comiendo guacatayas, cuya carne azul tenía un áspero sabor de almizcle* [5, 42] – *Цим застережним заходом вони хотіли відсунути той час, коли знов доведеться харчуватися павугами, чие синє м'ясо дуже відгонить мускусом* [6, 30].

У першому прикладі, використовуючи у складі порівняння реалію, Г. Гарсія Маркес зображує хворобливий стан героїні. Окрім характеристичної, реалія несе й емоційно-оцінну функцію. У другому прикладі, малюючи за рахунок реалії картину жалюгідного існування Хосе Аркадіо Буендіа та його товаришів під час пошуків моря, автор намагається створити певний емоційний вплив на читача.

Застосування перекладачем гіперонімічного перекладу є цілком виправданим, оскільки з урахуванням емоційної значущості реалій, першочерговою вважаємо необхідність відтворення реалій саме на функціональному рівні.

Колумбійське *totuta* має значення *посудини, зробленої з гарбуза* [8]. У перекладеному тексті ця реалія відтворюється шляхом описового перекладу з елементами узагальнення:

1) *...y cuando iba al río con Arcadio llevando bajo el brazo la totuta y la bola de jabón de corozo envueltas en una toalla...* [5, 96] – *...коли він виражався з Аркадіо на річку, несучи під рукою висушений гарбуз і шматок пальмового мила, загорнуті в рушник...* [6, 84].

На нашу думку, застосування в даному випадку описового перекладу є невдалим. Об'єм висхідної інформації не є рівним об'єму інформації у перекладі. Через випущення семи посудина простежується певна розбіжність аналогу з висхідним словом в тій частині інформації, яка несе семантичний акцент в тексті оригіналу. Додавання прикметника *висушений* сприяє увиразненню зорового образу у перекладеному тексті, однак цей образ є відмінним від висхідного, адже є значно ширшим для розуміння, не дає чіткого уявлення про використання предмета. Тож очевидним є викривлення образного компоненту, що призводить до розбіжностей на рівні функціонування реалій.

Існують випадки, коли перекладач вдається до імплікації реалії у перекладеному тексті. Наприклад: 1) *La tuvieron por una gran muñeca decrepita que llevaban y traían por los rincones, disfrazada con trapos de colores y la cara pintada con hollín y achioté ...* [5, 316] – *Вони поводитися з нею, як з великою старою лялькою, тягали по всіх кутках, убирали в кольорове ганчір'я, мазали обличчя сажею...* [6, 311].

Як бачимо, П. Соколовський уникає відтворення в українському перекладі реалії *achioté* – *кущ або маленьке дерево з великим глянце-вим листям, що походить з тропічних областей Американського континенту; воно стало відомим завдяки червоному пігменту, який часто використовують як фарбу* [8]. Таке вилучення призводить до неповного відтворення оригінального образу та втрати національно-культурної інформації, яку несе в собі реалія.

Отже, на лексичному рівні індивідуальність автора розкривається через використання ним певної системи мовних засобів. У художньому творі реалії виконують не лише семантико-інформативну роль, а й мають певні стилістичні функції. За допомогою реалій автор створює образ, який здатен впливати на читача емоційно та викликати певні асоціації. Не рідко Г. Гарсія Маркес використовує реалії для характеристики персонажа або зображення місця, де розгортаються події у творі, тож вилучення чи неадекватне відтворення реалій у перекладеному тексті може призвести до втрат та помилок на смисловому, образному та функціональному рівнях.

Аналіз прикладів демонструє, що при відтворенні в українському перекладі реалій роману "Сто років самотності" перекладач П. Соколовський вдається до таких прийомів, як транскрибування (в деяких випадках із поясненням значення реалії у примітці), гіперонімічний переклад, ситуативний відповідник, описовий переклад з елементами узагальнення. Більшість застосованих перекладачем прийомів сприяли збереженню в українському перекладі емоційно-оцінних, характеристичних та зображальних функцій реалій оригінального твору. Випадки невдалого відтворення реалій призводили до трансформації образу та розбіжностей на функціональному рівні. При виборі прийому відтворення реалій, перекладач передусім має зважати на образний компонент реалії в оригінальному творі, її емоційну значущість та функціональне навантаження. Подальші дослідження у цьому напрямку сприятимуть пошуку оптимальних перекладацьких стратегій та прийомів для адекватного відтворення національно маркованого розряду лексики в українському перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Виноградов В.С.* Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М., 2001.
2. *Влахов С., Флорин С.* Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М., 1980.
3. *Зорівчак Р.П.* Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Л., 1989.
4. *Чередниченко О.І.* Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – К., 2007;
5. *Márquez G. García* Cien años de soledad / G. García Márquez. – Moscú, 1980;
6. *Маркес Г. Гарсія* Сто років самотності // Сто років самотності: Роман. Повісті. Оповідання / Г. Гарсія Маркес. – К., 2004.

7. *Flores Frescas* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://floresfrescas.opentendencias.com/> (дата звернення 15.10.2012).

8. Diccionario de la Lengua Española [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rae.es/drae/> (дата звернення: 15.10.2012).

Стаття надійшла до редакції 18.10.12

О. Омельченко, асистент
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Воссоздание латиноамериканских реалий романа Г. Гарсиа Маркеса "Сто лет одиночества" в украинском переводе

Статья посвящена рассмотрению функционирования латиноамериканских реалий в романе Г. Гарсиа Маркеса "Сто лет одиночества" и особенностям их воссоздания в украинском переводе.

Ключевые слова: реалия, функция, транскрибирование, гиперонимический перевод, ситуативное соответствие, описательный перевод.

O. Omelchenko, assistant prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Reproduction of the Latin-American realities of the novel of G. García Márquez "one hundred years of solitude" in the Ukrainian translation

The article focuses on the functioning of Latin-American realities in the novel of G. García Márquez "One Hundred Years of Solitude" and highlights the peculiarities of their reproducing in the Ukrainian translation.

Key words: realia, function, transcribing, generalization, situational equivalent, descriptive translation.

УДК 811.111'255'373=161.2

Р. Поворознюк, канд. філол. наук, доц
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КОМПЛІМЕНТІВ У "САЗІ ПРО ФОРТСАЙТІВ" ДЖ. ГОЛСУОРСІ

Дослідження присвячено лексико-стилістичним особливостям компліментів у "Сазі про Форсайтів" Дж. Голсуорсі. Здійснено статистичний аналіз компліментів твору відповідно до об'єкту. Проаналізовано перекладацькі моделі їх відтворення. Надано практичні рекомендації щодо відтворення компліментів.

Ключові слова: комплімент, лексико-стилістичні особливості компліментів, перекладацькі моделі